

Népművészet — hagyományok, újítások

Hosszú évszázadokig — évezredekig —, ha a művészet szót használták egyáltalán, nem szóösszetétel részeként tették. Nem volt magas, illetve népművészet, hiszen ami megszületett, azt a közösség minden tagja birtokolta. Később valamilyen formában már a differenciáltabb fogalmakat kellett használni, s ugyan-csak évszázadokkal mérhető az az időszak, amikor a népművészet „tanult” a magas művésztől, a grand arttól, miközben megőrizte legfontosabb jellemzőit, magához hasonlította a gótikus katedrálisok vagy éppen a reneszánsz, barokk paloták formaelemeit. Az utóbbi száz évben aztán megfordult a kocka: nemcsak a tudomány, hanem a művészet jelentős képviselői is egyre nagyobb figyelmet szenteltek a népművészetnek, hogy segítségével megújítsák a saját művészetüket, hogy egy individualizáltabb kor embere számára felidézék az esztétikai elemény kollektív megoldásának lehetőségeit.

Népművészet — magas művészet. Használjuk a fogalmakat, s közben ritkán gondolunk el azon, hogy amennyiben differenciált, időben, térben változó az utóbbi, annyira sokrétű, számos társadalmi réteget magába olvasztó az előbbi is, s hogy értékei csak úgy válhatnak valóban közkinccsé, ha tértől, időtől, közös-ségtől függő változásait tudomásul vesszük. A Néprajzi Múzeum időszaki kiállítása, amely a Népművészet — hagyományok, újítások címet viseli, részben azért fontos esemény, mert eme összetett kép kialakítására törekszik, s ha koncepciója nem is új, alkalmas arra, hogy a szakmán kívüliekben is tudatosítsa a tényt: nem (csak) az a népművészet, ami a falusi parasztemberek, pásztorok keze alól kikerült, hanem az is, amit a kismesterek, céhekbe tömörült mesterek, manufaktúrák, később gyárak hoztak létre; hogy népművészetnek tekinthető az is, ami barkácsoló kedvű polgártársaink

műhelyeiben ma készül — s hogy esetleg nem népművészet az, ami örzi ugyan a régi motívumokat, de nem szolgál ki mást, mint a turisztika emléktárgyak iránti igényét.

Alapvetően persze másért érdekes, fontos ez az időszaki bemutatás. Azért, mert valamit ismét törleszt a Néprajzi Múzeum — ily módon persze végül is megszüntethetetlen — adósságából; ha rövid időre is, de a széles nyilvánosság előtt mutat be olyan értékeket, amelyek egyébként a raktárakban porosodnak, várva — ki tudja meddig —, hogy végre állandó, átfogó néprajzi-népművészeti kiállításon láthassuk őket. A magyar nép értéktérmető képességét nem mutatja be állandó kiállítás a magyar Néprajzi Múzeumban — ezt a tényt nehéz lenne bármivel is indokolni; csak enyhíthet valamit a hiányérzetet a mostanihoz hasonló ki-tűnően szervezett, rendezett időszaki bemutatások.

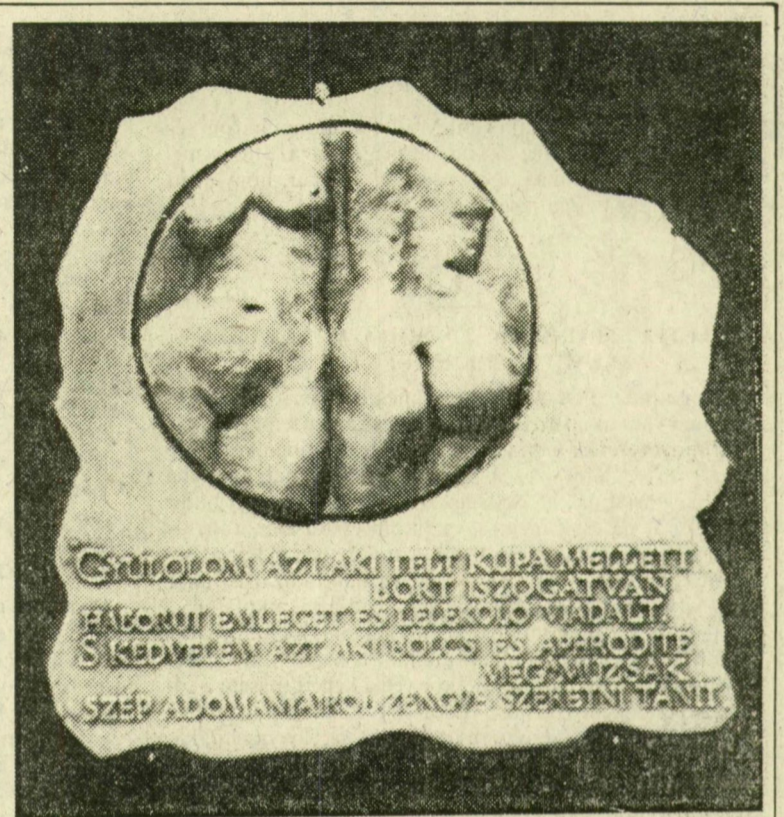
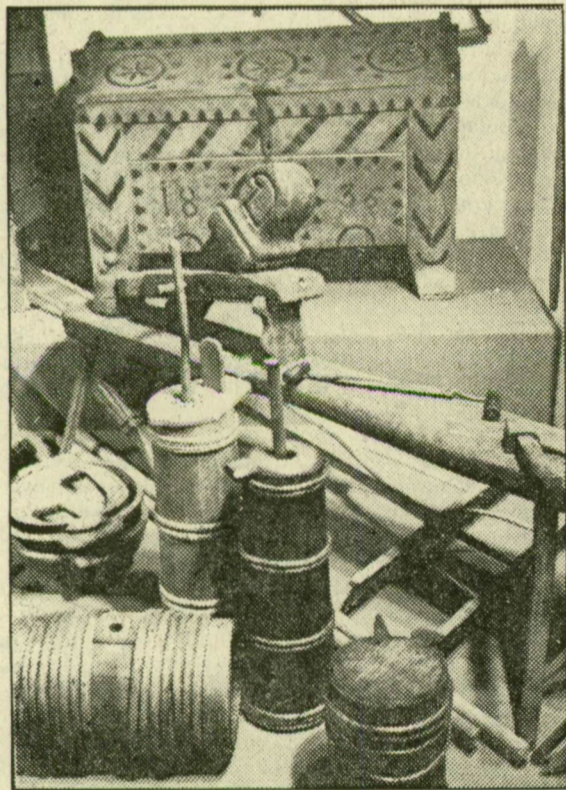
Fafaragások, festett tojások, bútorkok a XVII. és a XIX. századból, textiliák és fémmunkák, fűvott üvegek, kerámiák, üvegek, provinciális barokk faszobrok — elsősorban arra döbbenünk rá a nézőt, hogy mily sokféle anyagot használt, formált a maga igényei szerint a hagyományos paraszti, mezővárosi közösség, akár úgy, hogy maga hozta létre a művet, akár úgy, hogy megrendelőként befolyásolta a funkciót, formát, díszít-mény alakulását.

A bőséges anyagban való eligazodáshoz a kiállítást rendező csoport — Fejős Zoltán, Hoffmann Tamás, Páldy Krisztina, W. Sáfrány Zsuzsa, Szilágyi Miklós, Szuhay Péter — jól követhető vezérfonalat ad. Nagy egységeket, tizenegy teremben rendezték el az anyagot, hogy megmutassák „a XIX–XX. századi magyar paraszti és kézműiparosok tárgyi környezetét, annak változásait, tehát a népművészetet, valamint a célszerűnek és szépnek alakított mesterséges világ tudományos megismerésének, a népművészet fölfedezésének folyamatát”

Az első teremben a saját használatra történő egyedi tárgykészítés dokumentumait mutatják be, a tárgyak mellett — ahogyan később is — fotókat is felhasználnak, hogy megmutassák: a környezet minden részletében jelentkezett a paraszti formadási készség, a hajtószaru kialakításában éppen úgy, mint a meszelt kemence építéskor, az ünnepi sütemény elkészítéskor, vagy boglyarakáskor. A következő egység a néhány tárgy előállítására szakosodott specialisták, parasztiparosok tevékenységét mutatja meg, majd a céhes és a kisipari áruterelés értékeit. Ezekkel kapcsolatban jegyzi meg Györffy István: „Hogy ipartermékeiket mégis népművészeti tárgynak tekintjük, ez onnan van, mert a nép számára és a nép ízlése szerint dolgoztak, azonban egyéniségük elismerésére sohasem tartottak számot éppúgy, mint a paraszti népművész”. A céheket később felváltották a manufaktúrák, majd a múlt század második felében a gyárak, termékeik azonban csak megváltoztatták, de nem szüntették meg a népművészetet, hiszen egyrészt maguk a termelők is figyelembe vették a hagyományos paraszti ízlést, másrészt ez az ízlés lassan változott, de bizonyos elemeit mindaddig megőrizte, míg maga a közösség létezett.

E lassú változásokról tanulságos képet ad a kiállítás néhány tárgye-gyűjtése, illetve teljes berendezése: például bemutatja, hogyan váltja fel a XVIII. századi, saját készítésű bútorközből álló berendezést a XX. századi, a polgári rétegek ízlése felé mutató szobabelső. Igazi odaadással az előbbi kollekciót nézzük — de más szempontból ha utóbbi sem érdek-telen: e körben évtizedek óta fölfedezett terület már a népművészet múltja — arra azonban, ami a magyar faluban ebben az időben történt, mint-ha a szűkségnél kevesebb figyelmet fordítottak volna a kutatók.

P. SZABÓ ERNŐ

LAPIS ANDRÁS PLAKETTJE

BÓDÁS JÁNOS

Hangok az őszben

*Fahangon csörögnek a szarkák. Az ember fázik s tüszög az árva.
Szívet fájdit s szinte fület tép a tücskök örült zenebonája.*

*Vadliba-jajszó: a szálló idő tolla zokogva tovaröppen.
Ijesztőn zörögnek a bokor-asonvázak kísértetes kódokban.*

*Nyúszít a szél és nyög, mintha sok korábbi víg füttyeri lakolna.
Ómló záporával a nyár pusztulását siratja a csatorna.*

*Hull a dió, koppan, a bús őszből mintha ez Elmúlás kopogna.
De már a pincékben új kedvderítőnek forr a bor susterogva.*

*Csupa hang az ősz. Nincs sehol csönd. Nem hallgat a föld süket mélye sem.
Ott is kisdéd magvak alusznak és hallom, hogy szuszognak édesen.*

LÓDI FERENC

Szavak ünneplőben

*Megtértem, im, hozsánna hozzád, néked!
A Tisza parton jöttem, átkarolj.
Már elhallgattam, elcsitul a lélek,
már nem vagyok más, hallgatag bagoly.*

*Tüzes szemekkel nézlek, rád vigyázok,
mintha csak magam óvnam, félténem,
pedig a vőfély jön, pedig pántlikázott,
alakja csontos, vigyor ül szemén.*

*Bort kér a dévaj, verd a hordót csapra,
a násznép inna meg a cimborák,
ki-ki riszálja toporát magasra
s verje le színes, hazug himporát.*

*Most magunk vagyunk végre valahára,
s mennék vissza a forráshoz megint,
mert fáj a csend, akár az est homálya,
s valami száll, a szárnya meglegyint.*

*Lehettem volna víz vagy sziklabarlang,
puha anyag vagy fényt is elnyelő,
csúcson egy tölgy, mit szelek tépnek, marnak
és mégis-mégis él, egetverő.*

*Semmit és mindent elhoztam az útban,
üres kezekkel nem állnék eléd.
Ha meghaltam is, mindig megújultam.
Tudom, egy élet kevés, nem elég.*

*De ennyim van csak, sokszoros magunkat
áldom a három gyerekben nagyon.
Összekeverve jelent és a multat,
nézd el, hogy erre most nyílt alkalom.*